

TORBÓ ANNAMÁRIA

Kívülállók, varázslók, disztópiák

A young adult gyökereitől a kortárs popkultúráig

Bevezető

A főként filmes berkeken belül sokat hangoztatott *young adult* kifejezést eredetileg az irodalmi művek terén kezdték használni az 1960-as években. Erre utal az angol-szász *young adult literature* fogalma, amelyet gyakran YAL mozaikszóval rövidítenek. Olyan szórakoztató alkotások gyűjtőfogalmát takarja, amelyek elsősorban a 12 és 18 év közötti fiatalok számára íródtak, továbbá a központi problémafelvetés és a bennük megjelenő témák tekintetében az ő speciális igényeikhez igazodnak. A korcsoport-kategóriákat tekintve a young adult az úgynevezett *middle grade (MG)*¹ és *new adult (NA)*² között helyezkedik el. A middle grade az eggyel fiatalabb korosztályt, a 8 és 12 év közöttieket szólítja meg, míg a new adult célközönsége a YA-ból kinövő húszasok, fiatal harmincasok.³

Manapság a YAL fogalmát kibővítve sokkal inkább találkozunk a YAF, vagyis *young adult fiction* (young adult fikció) kifejezéssel, vagy az ennél rövidebb YA-val (*young adult*), amelyek mindegyike egyaránt magában foglalja az írott és mozgóképre adaptált alkotásokat. A tanulmány további részében a YA rövidítést kívánom használni, aminek két oka van: a médiatudomány felől érkező kutatóként a műveket mozgóképes adaptációikkal együtt vizsgálom, ezért a YAL nem fedi le teljesen az általam vizsgált jelenséget, másrészt a hétköznapi használathoz sokkal inkább a YA, mintsem a YAF áll közel.

Írásom első fejezetében körbejáróm, hogy mióta beszélhetünk tinédzserkorról mint olyan életszakaszról, amely egyaránt elválik a gyermek- és felnőttkortól. Ezt követően bemutatom a YA művek eredetét és legelső alkotásait, majd sorra veszem legnagyobb sikereit, az első aranykorán át egészen a napjainkban tapasztalható második virágzásáig, segítségül hívva a közelmúlt meghatározó mozivásznas és televíziós adaptációit, valamint a legismertebb magyar YA szerzők műveit. A tanulmány

¹ A middle grade középső osztályt jelent, vagyis a kisgyermekkor és a tinédzserkor közötti időszakot jelöli. Nem összekeverendő a middle school (középiscola) kifejezéssel, amelynek diákjai már sokkal inkább a YA-ba tartoznak.

² A new adult jelentése „új felnőtt”, vagyis olyanvalaki, aki most lép be a felnőttkor kapuján.

³ A gyakorlatban az egyes korcsoportokat nem kell élesen elhatárolni egymástól. Mint többek között Trupe kifejti, a YA 12–18 éves korosztálya inkább csak egyfajta ajánlásnak tekinthető: van, aki már 10 évesen is elég érett ahhoz, hogy a YA egyes műveit olvassa, ugyanakor sokan még a 20-as éveikben vagy később is előszeretettel fogyasztják őket. Alice TRUPE, *Thematic Guide to Young Adult Literature*, Westport – London, Greenwood Press, 2006, 8.

végén összefoglalom a young adult művek legfontosabb közös jellemzőit, melyek a formátumot, a műfajt és a narratívát egyaránt érintik, továbbá megvizsgálom, milyen relációba hozható a már említett middle grade-del és new adulttal.

A tinédzserkor mint elkülönülő életkori kategória

A fiatakkor mint önálló struktúra felfogása viszonylag rövid ideje van jelen a nyugati társadalmakban. Ennek legfőbb oka abból ered, hogy őseink sokáig olyan társadalmi berendezkedésben éltek, amely rákényszerítette őket arra, hogy egyik napról a másikra, mindenféle átmenet nélkül váljanak gyermekekből felnőttekké. A 20. század első feléig a körülmények nem tették lehetővé a jellegzetes ifjúsági kultúrák megjelenését, amihez szükséges, hogy a fiatalok – többnyire a tanulmányaiknak köszönhetően – huzamosabb ideig tartózkodjanak egymás társaságában.⁴ Az 1930-as és 1940-es években a nagy gazdasági világválság, majd a munkaerőpiac kimerülése eredményeképpen rekordszámú fiatal kezdett bele középiskolai tanulmányokba. 1939-ben a 14–17 év közötti amerikai tinédzserek 75%-a iratkozott be valamilyen középiskolai intézménybe, míg egy évtizeddel azelőtt ez a szám még pusztán 50% volt.⁵

Mindezek következtében magának a young adultnak a gyökerei is szükségszerűen csak azután alakulhattak ki, hogy létrejött a tinédzser fogalma mint megkülönböztető életkori kategória: a II. világháború során. Maureen Daly 1942-es *Seventeenth Summer*⁶ című művét tartják az első kifejezetten tizenéveseknek készült könyvnek. Történetének középpontjában az első szerelem kapott helyet és főként a lányokhoz szólt. A *tinédzser* szó nyomtatásban először a Popular Science Monthly 1941-es szeptemberi számában jelent meg. A populáris kultúrának köszönhetően a „tinik” rövidesen a rádiós és mozgóképes alkotások kitüntetett szereplői lettek, habár gyakran a szórakozás sztereotipikus alakjaként ábrázolták őket. A fiúkat úgy jelenítették meg, mint akik szociálisan alulfejlettek: elpirulnak, hebegnek-habognak, ezzel szemben a lányok szinte mindig kuncognak, és megőrülnek a fiúkért.⁷

Ez idő tájt fedezték fel a tinédzsereket mint fogyasztókat is. 1945-ben a Seventeen magazin megbízta a Benson és Bensont, hogy készítsen piackutatást, amely megmutatta, hogy a korcsoport immár rendelkezett saját pénzzel, melyet különböző termékekre költhettek. Ezt követően számos rádióműsor és mozgóképes médiaszöveg tekintette őket célközönségüknek, olyan alkotásokat ajánlva a lányoknak, mint az *Egy randevű Judyval* (film), a *Meet Corliss Archer* (sorozat), valamint, hogy a fiúknak is kedvezzenek,

⁴ VALLASEK Júlia, *Roxfort után szabadon*, Korunk, 2014/7, 67.

⁵ Michael CART, *How America Invented 'Young Adult' Fiction for a New Kind of Teenager*, Zócalo Public Square, 2018. május 3. <http://www.zocalopublicsquare.org/2018/05/03/america-invented-young-adult-fiction-new-kind-teenager/ideas/essay/> (Letöltés ideje: 2018. november 3.).

⁶ Maureen DALY, *Seventeenth Summer*, New York, Dodd Mead, 1942.

⁷ CART, *i. m.*

ott volt a *The Roy Rogers Show* (sorozat), a *Hopalong Cassidy* (sorozat) és a *Gene Autry's Melody Ranch* (rádióműsor). Mickey Rooney, egy meghatározó tinédzser vált az *Andy Hardy*-filmek sztárjává, míg Deanna Durbin a lányok kedvéért érzélgősködött.⁸

Az 1950-es évektől a tinédzser mint a gyermektől, valamint a felnőttől is elkülönülő személyiség elismerése gyorsan és határozottan beilleszkedett a nyugati kultúrába, aminek következő lépcsőfokát a kimondottan nekik írt fikciós művek nagyszámú megjelenése jelentette. A folyamat igazán a kései 60-as években csúcsozott ki, amikor olyan problémavezérelt könyvek láttak napvilágot, amelyek kifejezetten a tinédzserekhez szóltak, akár a pubertáson, akár a zaklatáson (bullying), akár a sötétebb tónusú történeteken keresztül.⁹

A „régidők” *young adult*tja

1, A YA irodalom előzményei

A *young adult* kifejezést a Young Adult Library Services Association alkotta meg az 1960-as években, hogy a 12 és 18 év közötti korosztályt reprezentálják.¹⁰ Mint Michael Cart, a szervezet korábbi elnöke és a Young Adult Awards egyik megalapítója írja, az Egyesült Államokban „az 1960-as évekig a 12–18 éves korosztálynak szóló alkotások annyira voltak realiztikusnak tekinthetők, mint Norman Rockwell képei”.¹¹ Szinte mindig egy fehérek lakta kisvárosban játszódtak, és olyan fiatalokat vonultattak fel, akiknek a legnagyobb problémájuk az volt, hogy párt találjanak maguknak a szalagavatóra. Ezeket a könyveket nevezték *junior novel*nek (magyarul leginkább az ifjúsági regény kifejezést használhatnánk rájuk), és tipikusan szirupos hangulatú románcok voltak, amely műfaj egyaránt meghatározta az 1940-es és 1950-es éveket, olyan szerzőket felvonultatva, mint Janet Lambert (a *Penny* és a *Tippy Parrish* sorozat¹²), Betty Cavanna (*Going on Sixteen*¹³) és Rosamond DuJardin (*Practically Seventeen*¹⁴). Cart úgy véli, hogy tulajdonképpen az összes, fiataloknak szóló irodalom következtlen és sablonos fikció volt ezekben a nosztalgiaidéző évtizedekben: ez nemcsak

⁸ Többek között *Az első csókban* és az *Udvari bálban*. Lásd *uo.*

⁹ *A Brief History of Young Adult Fiction*, Oxford Royal Academy, 2016. 12. 15. <https://www.oxford-royale.co.uk/articles/young-adult-fiction.html> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

¹⁰ Ashley STRICKLAND, *A brief history of young adult literature*, CNN, 2015. április 15. <http://edition.cnn.com/2013/10/15/living/young-adult-fiction-evolution> (Letöltés ideje: 2018. november 3.)

¹¹ CART, *i. m.* (Amennyiben külön nem jelzem, az idegen nyelvű idézeteket a saját fordításomban közlöm. – T. A.) Norman Rockwell festő és illusztrátor volt, aki 1916-tól négy évtizeden keresztül készítette a *The Saturday Evening Post* címlapképeit. Lásd *Norman Rockwell: A brief biography*, Norman Rockwell Museum. <https://www.nrm.org/about/about-2/about-norman-rockwell/> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

¹² Janet LAMBERT, *Penny Parrish Stories*, New York, Grosset & Dunlap, 1941–1950; Uő, *Tippy Parrish Stories*, New York, Grosset & Dunlap, 1948–1969.

¹³ Betty CAVANNA, *Going on Sixteen*, Philadelphia, Westminster Press, 1946.

¹⁴ Rosamond DUJARDIN, *Practically Seventeen*, Philadelphia, J.B. Lippincott, 1949.

a romantikus alkotásokra volt igaz, hanem a sci-fikre, kalandregényekre, valamint a sportról és karierról szóló művekre is.

2, Az első YA-könyvek

Az 1967-es év kitüntetett szerepet játszik a young adult történetében, mivel ugyanabban az esztendőben látott napvilágot a két első igazi YA-nak nevezhető, azóta már ikonikussá vált regény: a *Kívülállók*¹⁵ Susan Eloise Hinton, valamint a *The Contender*¹⁶ Robert Lipsyte tollából.¹⁷ Mindkét szerző egy teljesen újfajta regényt írt a fiatalok számára, amely során a kortárs realizmus találkozott a fiatalság igényeivel. Minderről maga Hinton így nyilatkozott a The New York Times könyvajánlójában: „A mai tinédzserek a mai tinédzserekről akarnak olvasni. A világ változik, ezzel szemben a tini-könyvek szerzői 15 év lemaradásban vannak. Történeteikben még mindig a románcé a főszerep [...], és sehol sem jelenik meg a fiatalokat sarokba szorító társadalmi dzsungel. Röviden szólva: hol ragadható meg bennük a valóság?”¹⁸ Természetesen mindez nem vonatkozott a saját regényeire. A *Kívülállók* a tinédzser bandatagok közötti urbánus „hadviseléssel” foglalkozott, elsősorban a zselések és a pubik közötti ellentétekre fókuszálva.¹⁹ A regény nagy előrelépést jelentett a korábbi fiataloknak szóló alkotásokhoz képest, és sokan a mai napig a YA egy zordabb, ámde annál fontosabb példájának tartják, mivel a bandák közötti erőszakon kívül a gyilkosságot is ábrázolja.²⁰

Lipsyte *The Contendere* egyike az első olyan YA regényeknek, amelyeknek főhőse színesbőrű. A sportot középpontba állító fikciós alkotás lapjain keresztül a fiatal afro-amerikai Alfred Brooks küzdelme elevenedik meg, aki a bokszingben és az életben egyaránt versenyzővé válik, miközben kénytelen szembenézni barátja drogproblémáival. Lipsyte fő mondanivalója, hogy feljutni a csúcra közel sem olyan fontos, mint maga az út, ahogyan felérünk oda, és ahhoz, hogy valaki bajnok lehessen, előbb versenyzővé kell válnia, azaz képesnek kell lennie talpra állni egy kiütés után.²¹

¹⁵ Susan E. HINTON, *The Outsiders*, New York, Viking Press – Dell Publishing, 1967.

¹⁶ Robert LIPSYTE, *The Contender*, New York, Harper & Row, 1967.

¹⁷ Michael CART, *Reviewing Children's and Young Adult Literature = Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*, ed. Shelby A. WOLF et al., New York, Routledge, 2011, 460.

¹⁸ Idézi CART, *How America Invented, i. m.* Az idézet eredetijét lásd a The New York Times Book Review 1967. augusztus 27-i számában.

¹⁹ „A *Kívülállók* A Pál utcai fiúk modern változata. Két külvárosi banda harcol egymás ellen, a »pubik« és a »zselések«. Alapvetően ugyanazt csinálják – moziba járnak, kocsival száguldoznak és összecsapnak, de a pubik – legalábbis a zselések úgy érzik – jó családi kapcsolataik és viszonylag biztonságos anyagi helyzetük miatt mindent megúsznak, ráadásul állandóan érzetik a zselésekkel felsőbbrendűségüket. A regény megírásakor tizenhat éves író nő éppoly érzékletesen ábrázolja a szereplőket, s a köztük feszülő konfliktusokat, mint annak idején Molnár Ferenc. A *Kívülállók* azonban a mi világunkban, a mi körülményeink között játszódik, az egymásnak rontó pubik és zselések igazi késekkel hadonásznak, pisztolyt hordanak és szükség esetén a használatuktól sem riadnak vissza.” Lásd Susan Eloise Hinton: *Kívülállók*, Moly.hu. <https://moly.hu/konyvek/susan-eloise-hinton-kivulallok> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

²⁰ *A Brief History of Young Adult Fiction, i. m.*

²¹ *The Contender by Robert Lipsyte*, Goodreads. https://www.goodreads.com/book/show/50053.The_Contender (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

3, Az első aranykor

A *Kívülállókhöz* és a *The Contender*hez hasonló problémaközpontú tinédzser fikciók megjelenése a 70-es években is folytatódott, melynek eredményeképpen egyre több realiztikus és vitákat kiváltó alkotás született. Az egyik leghíresebb példa Judy Blume *Are You There God, It's Me Margarete* című regénye,²² amely egy olyan lány életébe enged betekintést, aki a történet elején tölti be tizenkettedik életévét, és saját pubertás élményein kívül azt is nyomon követhetjük, ahogyan a vallást felfedezi. Mindezt a szerző olyan nyíltan és őszintén mutatja be, amire a korábbi évtizedekben nem volt példa. A realiztikus regény egyre nagyobb trenddé vált, amelyet általában egyes szám első személyben beszéltek el, és a való világ problémáira koncentrált, mint amilyen a kábítószerrel való visszaélés, a terhesség vagy a gyász – gyakran több árnyalatot vonultatva fel a pusztá happy endingnél. A young adulttal foglalkozó kutatók úgy tartják, hogy ez az időszak volt ennek az első aranykora, és Judy Blume-on kívül olyan szerzők említhetők még meg, mint Lois Duncan (*Tudom, mit tettél tavaly nyáron*²³) vagy Robert Cormier (*Csokoládéháború*²⁴). A 70-es évek YA könyvei a középiskolai élmények és a félreértéssel összefüggő drámák igazi időkapuszulái maradtak.²⁵

4, A fikciós műfajok virágzása és hanyatlása

A következő évtizedben is sok író fantáziájának eredményeképpen születtek YA regények. Ugyanakkor amint ezek a könyvek egyetlen problémára – válásra, drogokra és társaikra – fókuszáló sztorikká váltak, a fiatal közönség belefáradt a formális történetekbe. Ennek köszönhetően az 1980-as évek több fikciós műfaj virágzásának kedvezett, többek között a horrornak. Ide tartoznak Christopher Pike művei,²⁶ és ez az időszak jelentette a kezdetét Robert Lawrence Stine híres *Fear Street* című könyvsorozatának.²⁷ Szintén ezeknek az éveknek a termése az egyetétű ikerlány pár gimnáziumi kalandjairól szóló *Sweet Valley High*²⁸ címet viselő, többszerzős regénysorozat is, amelyből 1994 és 1998 között tévésorozat is készült.²⁹

A 90-es évek elején úgy tűnt, hogy a young adult eltűnőben van. Az 1970-es évek alacsony születési számának következtében a könyvek piaca is szűkebbé vált. Azonban az 1992-es év és az azt követő baby boom a tinédzser olvasók reneszánszát

²² Judy BLUME, *Are You There God, It's Me Margaret*, New York, Yearling, 1970.

²³ Lois DUNCAN, *I Know What You Did Last Summer*, Boston, Little Brown, 1973. Duncan regényének alapján készült jóval később, 1997-ben az azonos címet viselő tini-horrorfilm is.

²⁴ Robert CORMIER, *The Chocolate War*, New York, Pantheon Books, 1974. A könyvet 1988-ban azonos címmel szintén mozgóképre adaptálták, míg magyarul *Szentháromság és csokoládé* néven mutatták be.

²⁵ STRICKLAND, *i. m.*

²⁶ Kevin Christopher McFadden álneve.

²⁷ Robert L. STINE, *Original Fear Street Series*, New York, Simon Pulse, 1989–1999. Stine egy másik, *Goosebumps* (Libabőr) című sorozatának filmváltozata az azonos című, 2015-ös film.

²⁸ Francine PASCAL, *Sweet Valley High* (Az Édesvölgyi Suli szerelmes ikrei), New York, Random House, 1983–2003.

²⁹ Shelley M. DIAZ, *YA's Long Reach*, *School Library Journal*, 2015. november, 22–25; STRICKLAND, *i. m.*

eredményezte, aminek köszönhetően az ezredfordulón elkezdődött a YA második aranykora.

A második aranykor

1, Fikciós univerzumok

A 2000-es években a korai évtizedekre jellemző realista YA trend még inkább alábbhagyott, helyette egyre inkább a fantasy, a horror és a tudományos-fantasztikum irányába fordult. Ennek oka valószínűleg nagyban összefügg a *Harry Potter*-sorozattal,³⁰ amelynek könyvei a negyedik résztől kezdődően lépték át a YA határmezsgyéjét,³¹ ahogyan maguk az olvasók is kisiskolásból gimnazistákká váltak. A *Harry Potter* globális sikere után láttak nagyobb számban napvilágot az egytől egyig folytatásos fantasztikus, majd az évtized végén, 2010-es évek elején a disztópikus sci-fibe tartozó YA regények. Ezek megjelenésével párhuzamosan szembetűnő jelenség, hogy a YA legnépszerűbb irodalmi alkotásait mozgóképre adaptálják. A következőkben azokat a legismertebb történeteket veszem sorra, amelyekből filmváltozat is készült.

Bár a *Harry Potter* alapkonceptiója nem a valós világból ered, az olyan cselekményvonalak, mint amilyen a vérfarkasokkal vagy a mugli (vagyis varázstalan) születésűekkel szembeni faji előítélet, kétségkívül a való világ problémáira fókuszálnak. Ez a fajta kombináció mindig is gyakorta jelent meg a bestsellerekben, így nem meglepő, hogy sok YA író előszeretettel alkalmazza.³² Ahogyan a regénysorozat bővül és Harry egyre felnőttebbé válik, a történet is egyre összetettebb lesz: a sötétség és horror a kései könyvekben a varázsló világ és a hétköznapi emberek világának összekeveréséből ered, így nem véletlen, hogy a regények egyre inkább a YA kategóriájába tartoznak.³³

A *Harry Pottert* követő első nagyobb YA sikert Stephenie Meyer vámpír sagája, az *Alkonyat*³⁴ vívta ki magának. Meyer határozottan nyúl vissza a románc régóta bevált szokványos elemeihez – költözés és új iskola, szerelmi háromszög, a szülők válása – mindezt vámpírokkal és vérfarkasokkal színesítve. Az író mormon hitvallása minden bizonnyal rányomta bélyegét a történetre, ami többek között a szexuális önmegtartóztatásban mutatkozik meg. Mint Paul Michael Bush írja, a regény „egy új erkölcsi ideált mutat meg a tizenéveseknek. Ennek nem biztos, hogy az a dilemma a lényege, hogy házasság előtt vagy után kell-e gyakorolni a testi szerelmet. Inkább az, hogy lehet értelme az önmegtartóztatásnak is. És hogy létezik még egy olyan világ, melyben egy iskolás lánynak nem kell szégyellnie a szüzességét”.³⁵ A vámpíros

³⁰ Joanne K. ROWLING, *Harry Potter 1–7.*, London, Bloomsbury Publishing, 1997–2007.

³¹ Az első három kötetet még inkább a middle grade (MG) kategóriájába tartozóként szokás emlegetni.

³² *A Brief History of Young Adult Fiction*, i. m.

³³ Mike CADDEN, *Genre as Nexus: The Novel for Children and Young Adults = Handbook of Research*, i. m., 311.

³⁴ Stephenie MEYER, *The Twilight Saga*, Boston, Little, Brown and Company, 2005–2008.

³⁵ Paul M. BUSH, *Steph: Stephenie Meyer csodálatos ifjúsága és a Twilight saga*, Bp., Atlantic Press, 2009, 62.

tematikához kapcsolódóan az *urban fantasy* műfaja is igencsak népszerűvé vált a közelmúltban. Az urban fantasy cselekményében a fantasztikum többnyire valós városi környezetben bontakozik ki, mint Cassandra Clare *A végzet ereklyéi* című könyvsorozatának³⁶ vagy Richelle Mead *Vámpíradémiájának*³⁷ esetében.³⁸ Népszerűek továbbá az olyan fantasztikus-romantikus alkotások is, amelyekben nem találkozunk egy egyedi vagy a városi környezet mellett létező univerzum felépítésével, pusztán egyetlen, ám a történet fontos magját adó fantasztikus elemmel. A David Levithan által papírra vetett *Nap nap után*³⁹ főhősnője olyasvalakibe szeret bele, aki minden nap egy másik ember testében ébred. A fantasztikus kalandregények, mint amilyen a görög mitológiára építő *Percy Jackson és az olimposziak*⁴⁰ nemcsak a lányok, hanem a fiúk körében is közkedveltnek számítanak.

A fantasy mellett a 2010-es évek a sci-fi, azon belül is a disztópikus alzsáner előretérésének kedvezett. Suzanne Collins *Az éhezők viadala* trilógiája⁴¹ volt e trend első és azóta is legsikeresebb alkotása, amely sokkal inkább fókuszál a disztópikus, mintsem a YA elemekre, ugyanakkor a főhősnő az események sodrásában itt is egy szerelmi háromszög közepén találja magát. Collins megnyitotta a kaput a többi antiutópisztikus regénysorozat előtt, mint amilyen többek között *A beavatott*.⁴² A disztópikushoz szorosán kapcsolódó, népszerű alzsánernek számít a posztapokaliptikus sci-fi is, mint amilyen *Az ötödik hullám*.⁴³ Ezek abban különböznek a disztópiáktól, hogy bennük nem egy emberek kis csoportja által uralt társadalmi rendszer ellen láznak fel a szereplők, hanem az elpusztult civilizáció romjain kényszerülnek túlélésre. Természetesen a két alműfaj kombinálható is egymással, erre láthattunk példát *Az útvesztő*⁴⁴ esetében. A világpolitika drámai helyzete elég valószínűvé teszi, hogy a jelenlegi

³⁶ Cassandra CLARE, *The Mortal Instruments*, New York, Margaret K. McElderry, 2007–2016.

³⁷ Richelle MEAD, *Vampire Academy*, London, Razorbill, 2007–2010.

³⁸ Mindkettő első részéből készült filmváltozat is, amelyeknek azonban sem a kritikusok, sem a rajongók tetszését nem sikerült elnyerniük. *A végzet ereklyéit* végül *Shadowhunters: The Mortal Instruments* címmel televíziós sorozat formájában is vászonra vitték, és immár a 3. évadnál tart az Egyesült Államokban.

³⁹ David LEVITHAN, *Every Day*, New York, Knopf Books for Young Readers, 2012. A könyvből készült filmet 2018 tavaszán mutatták be a mozik, és jórészt pozitív fogadtatásban részesült.

⁴⁰ Rick RIORDAN, *Percy Jackson & the Olympians*, Glendale, Disney Hyperion, 2005–2009. Az első két film nem túl nagy sikerét követően a további könyvek filmre adaptálásával felhagytak a készítők.

⁴¹ Suzanne COLLINS, *The Hunger Games trilogy*, New York, Scholastic, 2008–2010.

⁴² Veronica ROTH, *The Divergent trilogy*, New York, Katherine Tegen Books, 2011–2013. *A beavatott* utolsó részét két részben kívánták megfilmesíteni, ahogyan ez a legnagyobb YA-alkotásoknál – *Harry Potter*, *Alkonyat*, *Az éhezők viadala* – már bevált. *A hűséges* (2016) ugyanakkor nagyot bukott a mozipénztáraknál, ezért a sorozat befejező részét TV-filmként tervezték bemutatni 2017 folyamán. A premier dátumát folyamatosan kitolták, és jó ideje nincs hír a lehetséges megjelenést illetően.

⁴³ Rick YANCEY, *The 5th Wave Series*, New York, G. P. Putnam's Sons, 2013–2016. *Az ötödik hullám*-filmnek már az első része (2016) sem részesült pozitív fogadtatásban, ezért a többi két könyvből nem készül adaptáció.

⁴⁴ James DASHNER, *The Maze Runner Series*, New York, Delacorte Press, 2009–2016. A trilógia megfilmesítése a *Halálkúrával* fejeződött be 2018 januárjában.

disztópikus YA trend folytatódni fog – és valószínűleg egyre inkább közeledni fog a fikciós világoktól a való világunk irányába.⁴⁵ Annak, hogy a disztópikus YA trendet még korántsem kell temetni, Ernest Cline *Ready Player One* című regénye⁴⁶ az ékes példája. Az elsősorban fiúkat megszólító könyv cselekményének jelentős része a virtuális valóságban játszódik, és egyfajta cyber-disztópiaként értelmezhető, ám alapkövét a 80-as évek erőteljes nosztalgiája jelenti.

A különböző fantasztikus vagy tudományos-fantasztikus zsánerekbe tartozó YA-adaptációk a mozivászonon kívül a televízió képernyőjén is egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek. A vámpírtestvérpárról és a középiskolás lányról szóló *Vámpírnaplók* legelső kötetei még jóval az *Alkonyat Saga* előtt íródtak,⁴⁷ és bár a könyvekből készült tévésorozat már véget ért, két spin-off, a *The Originals* (A sötétség kora), valamint a *Legacies* (A sötétség öröksége) által tovább bővült az eredeti univerzum.⁴⁸ Némiképp *Az éhezők viadalához* hasonló alapkoncepcióval találkozunk *A visszatérők*⁴⁹ esetében, ahol a posztapokaliptikus jövőben az űrben élő emberiség maradéka tinédzsereket küld a Földre büntetésként, hogy teszteljék, lakható-e már a bolygó a nukleáris katasztrófa után.

2, *Realista alkotások*

A fikciós univerzumokat középpontba állító történetekkel párhuzamosan a való világunkban játszódó, úgynevezett realista YA regények piaca is töretlenül ível felfelé, bár kétségkívül nem ezek örvendenek a legnagyobb sikernek a kortárs médiapiacra. Megemlíthetők többek között John Green alkotásai, melyek közül az egyik legismertebb a realista romantikát képviselő *Csillagainkban a hiba*.⁵⁰ A YA egyik legfontosabb célkitűzése a társadalmi diverzitás megjelenítése a tabuk lebontása révén, így sok, elsősorban realista regény középpontjában áll valamilyen mentális vagy testi betegségnek a megélése, és számos történetben találkozni a többségi társadalom perspektívájából deviánsnak tartott karakterekkel.⁵¹ Előbbire kiváló példaként szolgál Neal

⁴⁵ *A Brief History of Young Adult Fiction, i. m.*

⁴⁶ Ernest CLINE, *Ready Player One*, New York, Random House, 2011. Azonos címmel jelent meg magyarul is. A Steven Spielberg által rendezett filmváltozatát 2018 tavaszán mutatták be, és mind a kritikusok, mind a közönség tetszését elnyerte.

⁴⁷ *Az Awakening* (Ébredés), a *Struggle* (Küzdelem) és a *Fury* (Tombolás) 1991-ben, a *Dark Reunion* (Sötét szövetség) pedig 1992-ben jelentek meg, magyar nyelven ugyanakkor csak 2010 tavaszától adják ki őket. Lisa J. SMITH, *The Vampire Diaries*, New York, Harper Paperbacks, 1991–1992. A könyvekből készült *Vámpírnaplók* című televíziós sorozat csak az *Alkonyat* első része körüli felhajtás után, 2009 őszén debütált Amerikában.

⁴⁸ Tulajdonképpen a már szintén véget ért *The Originals* folytatásának lehet tekinteni a *Legacies*-t, melyet 2018 őszén mutattak be.

⁴⁹ Az alapjául szolgáló könyvek: Kass MORGAN, *The 100 series*, Boston, Little Brown, 2013–2016.

⁵⁰ John GREEN, *The Fault in Our Stars*, Boston, Dutton Books, 2012. A könyvből készült 2014-es filmet nagy kritikái és közönségsiker fogadta.

⁵¹ Az elmúlt években jellemzően nem ezeket adaptálták tömegesen filmvászonra, és nem ezekből nőttek ki a legnagyobb kasszasikerek, hanem amelyek sokkal inkább a fikciós univerzumokat részesítették előnyben.

Shusterman *Az óceán mélyén* című díjnyertes alkotása,⁵² amelynek főhőse skizofrénias, valamint az imént említett *Csillagainkban a hiba*, amelynek két főszereplője rákos. Említést érdemel az *Egy különönc srác feljegyzései* is,⁵³ amelyben az egyik fontosabb mellékszereplő homoszexuális, valamint meghatározó szerepet kap benne olyan súlyos eseménysorozatoknak a feldolgozása, mint amilyen a nem kívánt terhesség vagy a családon belüli erőszak. Úgy tűnik, hogy a jelenlegi trend a felé halad, hogy egyre inkább mernek a szexuális és faji diszkrimináció súlyosabb kérdésköreit taglaló könyveket is megfilmesíteni, aminek nyomán 2018 tavaszán került a mozikba a *Kszi, Simon*,⁵⁴ amelynek már nemcsak mellék-, hanem főszereplője homoszexuális. A *gyűlölet, amit adtál* című könyvadaptációt jelen sorok írása közben is vetítik a hazai mozikban.⁵⁵ Angie Thomas regényét valós események és a Black Lives Matter mozgalom inspirálta. Egy tizenhat éves fekete lányról szól, akinek szintén fekete, fegyvertelen és ártalmatlan barátját a szeme láttára, egy rutinigazoltatás során hátba lövi egy rendőrtiszt. A fiatal főhősnő erősen szubjektív szemszögén át meséli el a tragédia több hónapos utóéletét a médiacirkusztól az utcai zavargásokig.

Realista vonalon is találkozunk a tévé képernyőjére adaptált könyvekkel, melyek közül a romantikus zsánert felvonultató sorozatok kétségkívül nagy népszerűségnek örvendenek. Az egyik legsikeresebbnek közülük a *Gossip Girl* (A pletykafészek)⁵⁶ számított, mely a felső tízezerbe tartozó New York-i fiatalok életét mutatta be az ismeretlen narrátor, *Gossip Girl* szemszögén keresztül. Itt alapvetően még a romantikus szálakra helyeződött a hangsúly, a rejtélyes személy kiléte inkább csak a sorozat utolsó évadjaiban kapott nagyobb szerepet. A legtweeteltebb tévésorozatok közé is bekerült⁵⁷ *Hazug csajok társasága* esetében – ahol a szintén ismeretlen „A” állandó rettegésben tartja a főszereplőket – viszont már sokkal inkább a rejtély kerül a középpontba, ahogyan aztán a súlyosabb társadalmi kérdéseket feszegető *Tizenhárom*

⁵² Neal SHUSTERMAN, *Challenger Deep*, New York, HarperCollins, 2015. A *Challenger Deep*nek jelenleg nincsen filmváltozata.

⁵³ Stephen CHBOSKY, *The Perks of Being a Wallflower*, New York, Pocket Books, 1999. Ebből is készült film azonos címmel, amelyet maga a könyv szerzője adaptált forgatókönyvre, és rendezett is. A könyvet „a modern Zabhegyező”-ként is emlegetik, egyszerre tiltott könyv egyes amerikai iskolákban, míg máshol kötelező olvasmány. vö. Stephen Chbosky: *Egy különönc srác feljegyzései*. KulturCafe. <http://www.kulturcafe.hu/konyv/stephen-chbosky-egy-kulonc-srac-feljegyzesei> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

⁵⁴ Becky ALBERTALLI, *Simon vs. the Homo Sapiens Agenda* (Simon és a Homo sapiens-lobbi), New York, Balzer + Bray, 2015. A 2018 tavaszán debütált film a *Love, Simon* (Kszi, Simon) címet viseli.

⁵⁵ Angie THOMAS, *The Hate U Give*, New York, Balzer + Bray, 2017. 2018 októberében mutatták be az amerikai és hazai mozik is, és esetében az a YA-nál viszonylag ritka eset állt elő, hogy míg a kritikusok abszolút elismerően nyilatkoznak róla, a nézők kevésbé lelkesednek érte.

⁵⁶ Az alapjául szolgáló könyvek: Cecily VON ZIEGESAR, *Gossip Girl*, Boston, Little Brown, 2002–2011. A *Gossip Girl* könyveket magyarul *Bad Girl* címen adták ki.

⁵⁷ Ezt támasztja alá többek között: Robert RORKE, *The top 10 TV shows on Twitter*, New York Post, 2015. december 30. <http://nypost.com/2015/12/30/the-top-10-tv-shows-on-twitter/> (Letöltés ideje: 2018. október 29.) A sorozat alapjául szolgáló könyvek: Sara SHEPARD, *Pretty Little Liars*, New York, HarperTeen, 2006–2014.

*okom voltban*⁵⁸ is, mely egyaránt volt képes a fiúkat és lányokat is megszólítani. Utóbbi (a *Kívülállók*kal és *Az egy különös srác feljegyzéseivel* egyetemben) beletartozik az úgynevezett „(társadalmi) probléma-könyvek”⁵⁹ kategóriájába is, melyek jellemzően olyan, a fiatalok életében bekövetkező problematikus eseményekre koncentrálnak, mint az iskolai bántalmazás (bullying), a nemi erőszak, a családon belüli erőszak, a különböző függőségek vagy evészavarok (anorexia, bulimia stb.).⁶⁰ A filmeknél már tárgyalt társadalmi diverzitás kérdésköréhez kapcsolódva a *Pretty Little Liars* igen csak élen jár a szexuális kisebbségek megjelenítését illetően: öt főszereplője közül az egyik leszbikus, egy másik biszexuális, egy további meghatározó karakterről pedig a sorozat vége előtt nem sokkal derült ki, hogy valójában transznemű.⁶¹

3, A magyar YA irodalom

A young adult alkotásai nemcsak Amerikában, hanem hazánkban is hódítanak. A nagyfokú érdeklődés nem pusztán a külföldi regényeknek, illetve a belőlük készült filmeknek és sorozatoknak köszönhető, hanem azoknak a magyar szerzőknek is, akik egyre nagyobb sikerrel gyarapítják a könyvesboltok YA szekcióját.⁶² Fantasztikus műfajból a legsikeresebbnek Böszörményi Gyula *Gergő-sorozata*⁶³ számít, amelyet „a magyar Harry Potter”-ként is szokás emlegetni. Az öt kötetből álló regénysorozat egyik nagy erényeként tartják számon, hogy lapjain egy olyan univerzum bontakozik ki, amely erőteljesen építkezik a honfoglalás előtti magyar mondavilágra. A *Gergő*-ből megismert világban játszódnak a *Zsófi*-, továbbá a *Monyákos Tuba*-történetek.⁶⁴ A népszerű sci-fi műfajából említést érdemel az eredetileg nem irodalmi alkotásként debütált *Időfutár*.⁶⁵ A több szerző által megalkotott hatkötetes rádiójáték adaptáció középpontjában az időutazás áll. Esetében korábban már szóba került egy filmes adaptáció lehetősége, mely végül nem valósult meg, ugyanakkor 2016-ban a debreceni Csokonai Színházban, majd 2018 októberében a Pesti Magyar Színházban mutatták

⁵⁸ Jay ASHER, *Thirteen Reasons Why*, London, Razorbill, 2007.

⁵⁹ Angolul „social-problem”, „problem” vagy „issue” regények.

⁶⁰ Az egyes problémacsoportokról bővebben lásd TRUPE, *i. m.*

⁶¹ A transzneműség identitás, tehát arra utal, hogy az illető nemileg hová tartozónak tartja magát, nem pedig arra, hogy kihez vonzódik. Így a transzneműek közt is léteznek heteroszexuálisok, homoszexuálisok és biszexuálisok. A *Pretty Little Liars* említett epizódja igen csak kritikus visszhangot kapott, mivel a főszereplőket évadról évadra fenyegetésben tartó titokzatos „A”-t állították be transznemű karakternek. Ennél fogva sokan bírálták a sorozatot, hogy bár a szexuális diverzitást hirdeti, negatív attitűdöt válthat ki a transznemű személyek iránt.

⁶² Bár hazánkban legtöbbször még a hagyományos „ifjúsági irodalom” címszó alatt lehet őket megtalálni.

⁶³ Első része a *Gergő és az álomfogók* címet viseli. BÖSZÖRMÉNYI Gyula, *Gergő-sorozat*, Bp. – Szeged, Magyar Könyvklub – Jonathan Miller – Könyvmolyképző, 2002–2006.

⁶⁴ BÖSZÖRMÉNYI Gyula, *Zsófi-sorozat*, Bp., Jonathan Miller – Könyvmolyképző, 2005–2008; BÖSZÖRMÉNYI Gyula, *Monyákos Tuba-sorozat*, Szeged, Könyvmolyképző, 2007–2010.

⁶⁵ GIMESI Dóra, JELI Viktória, TASNÁDI István, VÉSZITS Andrea, *Időfutár 1-6.*, Bp., Pagony, 2013–2015. (A regényfolyam interpretációjáról a lapszámban lásd Pataki Elvira tanulmányát. – szerk.)

be a sorozatból készült darabot.⁶⁶ A posztapokaliptikus tematikában Kemese Fanni *Pippa Kenn*-trilógiája⁶⁷ aratott babérokat a közelmúltban. A romantikus elemekkel vegyített cselekmény befejező kötete, *Az elveszett Gage Mack* megjelenésére még várniuk kell a rajongóknak.

A realista történetek közül kiemelkedő sikert ér el Leiner Laura *A Szent Johanna gimi* című nyolcrészes (kilenc kötetből álló) naplóregény sorozata.⁶⁸ A főszereplő, Rentai Renáta egy budai francia tagozatos magángimnázium, a Szent Johanna tanulója, az ő szemszögén keresztül ismerhetjük meg a középiskola 9–12.b osztályának mindennapjait, az iskolakezdestől kezdve, a barátságok, szerelmek kialakulásán át a továbbtanulás és az elválás cseppet sem könnyű momentumaiig. A regényekhez kapcsolódva két éven keresztül egy közösségi oldal, az SZJGer is működött, amely az SZJG-rajongók egymásra találását volt hivatott elősegíteni.⁶⁹ Szép számú olvasóval büszkélkedhet Kalapos Éva regénysorozata, a *D.A.C.*⁷⁰ (a könyvben szereplő Dirty Angels Club rövidítése) is, amely a problémákat középpontba állító külföldi társaihoz hasonlóan mer olyan kérdésekkel foglalkozni, mint a táplálkozási zavarok, az alkohol- és drogfüggőségek, az önbizalomhiány vagy a napjainkban egyre nagyobb problémát jelentő cyberbullying (internetes zaklatás).⁷¹

A YA művek közös jellemzői

1, Műfaji sokszínűség

A tanulmányban említett példák is világosan illusztrálják, hogy a young adult igen csak eltérő műfajokban (például fantasy, sci-fi) ölthet testet, amelyekben legtöbbször valamilyen alszánér (például urban fantasy, disztópikus sci-fi stb.) is megjelenik. Fontos ugyanakkor, hogy az egyes műfajok szinte sohasem a maguk „tisztaságában” fordulnak elő, hanem a szerzők előszeretettel alkalmaznak műfaji hibridizációt, amely révén még könnyebben meg tudják szólítani a célközönséget. Hiszen egy romantikus elemekkel operáló disztópikus sci-fi (mint például *Az éhezők viadala*) esetében nem mindenkinek ugyanazok a zsánerek lesznek a fontosak: van, akit az elnyomó hatalom elleni küzdelem, míg másokat sokkal inkább a szerelmi háromszög alakulása

⁶⁶ *Időfutár a Magyar Színházban*, Színház.hu, 2018. szeptember 19. https://szinhaz.hu/2018/09/19/idofutar_a_magyar_szinhazban (Letöltés ideje: 2018. október 30.) *Időfutár*, <http://csokonaiszinhaz.hu/muvek/tasnadi-istvan-gimesi-dora-jeli-viktoria-veszits-andrea-idofutar/> (Letöltés ideje 2018. október 30.)

⁶⁷ KEMESE Fanni, *Pippa Kenn 1-2.*, Szeged, Könyvmolyképző, 2012–2014.

⁶⁸ LEINER Laura, *A Szent Johanna Gimi 1-8/2.*, Bp., Ciceró Könyvtudió, 2010–2013.

⁶⁹ Lásd LEINER Laura, *SZJGer infók*, Leiner Laura hivatalos honlapja, 2015. április 10. <http://www.leinerlaura.hu/2015/04/10/szjger-infok/> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

⁷⁰ KALAPOS Éva, *D.A.C. 1-6.*, Bp., Manó Könyvek – Menő Könyvek, 2013–2017.

⁷¹ Vallasek Júlia irodalomtörténész egy korábbi tanulmányában foglalkozott a *D.A.C.*-cal és az *Időfutárral*, ahol elsősorban azt vizsgálta, hogy a regények miképpen tükrözik az olvasók kommunikációs és gondolkodási mintáit. VALLASEK, *i. m.*, 66–72.

szöveg a könyv vagy képernyő elé. Mint Diaz írja,⁷² a YA esetében a formátumnak, a műfajnak és a témaköröknek gyakorlatilag semmi sem szabhat határt. Ennek eredményeképpen olyan hibrid alkotások térhódítása is megfigyelhető, mint amilyen az illusztrált regény. Egyik legismertebb közülük Markus Zusak II. világháború idején játszódó történelmi regénye, *A könyvtolvaj*.⁷³ Zusak a regény cselekményén belül két illusztrált történetet is az olvasó elé tár, amelyek további érdekességét az adja, hogy illusztrációik Hitler *Mein Kampf*jára vannak ráfestve. Ezen kívül érdemes megemlíteni a *Vándorsólyom kisasszony különleges gyermekei* trilógiát,⁷⁴ melynek cselekményét a szerző a könyvben szereplő régi fekete-fehér fényképek köré építette fel, ez általi egyedi élményt nyújtva olvasóinak.

2, Narratív jegyek

Bár sokféle és sokféleképpen kombinálható műfajokba tartozhatnak, a YA-műveknek számos, elsősorban a narratívával összefüggő közös jellegzetessége van. A legtöbb YA könyv visszatérő eleme a tinédzser perspektívából bemutatott felnőttvilág komplexitásának és bonyolultságának érzékeltetése, éppen ezért fontos karakterjegy magának a felnőtté válásnak (az úgynevezett *coming of age*-nek) a folyamata. A fiatalok növekvő tudatossága a felnőttkor fenyegetéseire, valamint a környezetükben élő emberekkel ápolts kapcsolataik – legyen az családi, baráti és szerelmi –, továbbá az ezekből eredő konfliktusok szinte állandóan jelenlévő témák. Mint az említett példák is rávilágítanak, különböző hangsúlyokkal ugyan, de sokszor jelenik meg az iskola intézménye, az első szexuális élmény megélése, a függőségek – alkohol vagy drog-problémák formájában, a zaklatások (például az iskolai vagy az internetes zaklatás), a különféle betegségek, esetenként a káromkodás is. Az igazán jó YA történetek arra ösztönzik olvasóikat, hogy találják meg határaikat, és merjenek átlépni rajtuk. Ezek persze sokszor nagyobb, egy egész nemzet vagy társadalom sorsát eldöntő apokaliptikus események sorozatába vannak becsomagolva (lásd *Az éhezők viadala* vagy a *Harry Potter* példáját). A YA esszenciája tulajdonképpen nem más, mint maga a felfedezés és a felfedezés folyamatával együtt járó kihívás. Azért bír kulcsfontosságú jelentőséggel a fiatalok életében, mert egyszerre képes menekülést és katarzist biztosítani számukra a mindennapi problémák közepette.⁷⁵

A YA sokszínűségének köszönhetően biztosan minden tinédzser talál magának olyan történetet, melynek a problémafelvetése a saját életéből is ismerős lehet a számára – és itt nemcsak a párkapcsolatra és barátságokra, hanem olyan fajsúlyosabb kérdésekre is gondolhatunk, mint amilyenek a bullying különböző megnyilvánulásai. Ezen kívül a YA szélesebb értelemben vett társadalmi értékeként tartják számon,

⁷² DIAZ, *i. m.*, 25.

⁷³ Markus ZUSAK, *The Book Thief*, Sydney, Picador, 2005. 2013-ban azonos címmel adaptálták filmvásznonra.

⁷⁴ Ransom RIGGS, *Miss Peregrine's Home for Peculiar Children 1-3.*, Philadelphia, Quirk Books, 2011–2015. Az első részből készült azonos című filmet 2016-ban mutatták be.

⁷⁵ DIAZ, *i. m.*, 23.

hogy ha a fiatal nem is feltétlen tud azonosulni az egyes karakterekkel vagy azok problémáival, az által, hogy valóságosnak tűnő portrékat biztosít olyanokról is, akik mások, mint ő (például valamilyen szexuális vagy faji kisebbséghez tartoznak), csökkentheti az egyén és a tőle látszólag távol eső társadalmi csoportok között tátongó szakadékot.⁷⁶

A YA mint híd a middle grade és new adult között

1, A middle grade

A YA alkotásait gyakorta említik együtt a fiatalabb korosztálynak szóló, úgynevezett middle grade gyermekkönyvekkel. Coats többek között arra panaszkodik, hogy a legtöbb amerikai egyetemen nincs meg az a lehetőség, hogy elkülönítsék a serdülőkort megelőző, valamint a YA irodalmat. Úgy érzi, hogy egy hatodik osztályos aggodalmai eléggé különböznek egy 16 évesétől, ennél fogva a számukra kínált irodalom is jelentősen eltérhet.⁷⁷ A legalapvetőbb differencia, hogy a middle grade (MG) célközönsége a fiatalabb, 8-12 éves korosztály, ami az alkotásokban megjelenő témák mélységére érezhetően hatást gyakorol. Ha a romantikus szál megjelenik egy MG regényben, akkor az mindig egy plátói szerelemre vagy legfeljebb egy ártatlan csókra korlátozódik. A YA sokkal komplexebb és nyíltabb érzelmeket vonultat fel, a szexualitást is beleértve. Míg az MG regények általában reménytelen végződnek, addig a YA történetek sokkal inkább hajlamosak a kevésbé optimista végkifejletre, ahogyan erre John Green *Csillagainkban a hibája* is jó példaként szolgálhat. Fontos, hogy az MG is lehet félelmetes és sötét tónusú,⁷⁸ de esetében mindenképpen kevesebb erőszak megengedett, mint egy YA könyvnél, ahol az erőszak és a káromkodás ugyanakkor szintén csak fontos céllal jelenhet meg.⁷⁹

Mindkettőre igaz, hogy a főszereplőik nagyjából megfeleltethetők a célközönségbe tartozókkal: míg az MG tipikusan 10 éves főhőst kínál a fiatalabbaknak és 13 évest az idősebbeknek, addig a YA protagonistái 14–15 évesek, akikkel jellemzően a kisebb

⁷⁶ Michael CART, *The Value of Young Adult Literature*, YALSA, 2008. január. <http://www.ala.org/yalsa/guidelines/whitepapers/yalit> (Letöltés ideje: 2018. október 29.)

⁷⁷ Karen COATS, *Young Adult Literature: Growing Up, In Theory = Handbook of Research, i. m.*, 322. Ugyanakkor, mint a tanulmány elején már említettem, az egyes kategóriák átjárhatók, vagyis előfordul a „lefelé” és „felfelé” olvasás. Előbbi a new adultba, utóbbi a middle grade-be tartozók esetében jellemző.

⁷⁸ Lásd Joanne K. ROWLING, *Harry Potter and the Chamber of Secrets*, London, Bloomsbury Publishing, 1998; Louis SACHAR, *Holes*, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1998. Ez utóbbiban fiatal fiúkat tart fenyegetésben egy örült gondnok, ráadásul majdnem meggyilkolja őket néhány mérges gyík.

⁷⁹ Marie LAMBA, *The Key Differences Between Middle Grade vs Young Adult*, *Writer's Digest*. 2014. augusztus 7. <https://www.writersdigest.com/online-editor/the-key-differences-between-middle-grade-vs-young-adult> (Letöltés ideje: 2018. október 30.) Például *Az éhezők viadala* esetében a televízió által közvetített viadal – amely során gyermekek öldöksik egymást az életben maradásért – a disztópikus társadalom egyik alapkövének számít, ennél fogva fontos társadalomkritikai jelentéssel bír.

gimnazistákat szólítják meg. Az idősebbeknek szóló változatában a főhős a 18 éves kort is elérheti, ám fontos, hogy még ne legyen egyetemista. Az egyik leglényegesebb különbség a karakterek korából is levezethető: míg az MG-ben általában minimális önreflexióval találkozunk, addig a YA-ban az önvizsgálat és a környezetükben történő eseményekre való reflektálás fontos szerephez jut. A YA és az MG esetében nemcsak tartalmi, hanem formai különbségek is megállapíthatók, melyek jellemzően az egyes művek hosszúságával függenek össze.⁸⁰

2, *A new adult*

Számos kutatás támasztja alá,⁸¹ hogy a YA-t vásárlók és fogyasztók legnagyobb része nem az elsődleges célközönségből, hanem a 18–29 éves korosztályból kerül ki. Ennek oka valószínűleg az, hogy az identitás témáit, valamint saját helyünk megtalálását a világban új kihívásként éljük meg, amikor tinédzserek vagyunk, de ezek a kérdések tulajdonképpen sohasem avulnak el. Bizonyos esetekben a YA-t fogyasztó felnőttek nem mások, mint az egykor YA-t fogyasztó tinédzserek, akik időközben felnőttek, és egyszerűen csak folytatják kedvenc szerzőjük munkáinak nyomon követését. Manapság megfigyelhető az a jelenség is, hogy egyre több crossover alkotóval találkozni a könyvek piacán, akik egyszerre írnak tiniknek és felnőtteknek szóló sikeres regényeket.⁸² Ez is alátámasztja, hogy a felnőtt és tinédzser piac közötti határ egyre inkább eltűnőben van, amit egy a YA-nál is frissebbnek számító jelenség, a new adult (NA) igyekszik kihasználni. A new adult sok tekintetben a YA egy idősebbeknek szóló változatát jelenti, mivel elsődlegesen a 18 és 25 év közöttieknek készül, vagyis közvetlen a YA célközönségéből kinövő egyéneket kívánja megszólítani. Főhőseik jellemzően maguk is az egyetemi éveikben járnak, éppen ezért már túl öregek a YA szekcióba, de még túl fiatalok az általános fikció életkori reprezentációjához képest.⁸³ Az eddigi legsikeresebb new adult történetnek minden bizonnyal *A szürke ötven árnyalata* trilógia számít, amely tulajdonképpen az *Alkonyat* felnőtteknek átirrt verziója.⁸⁴

⁸⁰ Míg egy middle grade regény átlagosan 30.000–50.000 angol szóból áll (a fantasyk hosszabbak is lehetnek, mivel fel kell építeniük egy komplex világot, és annak bemutatása nagyobb terjedelmet igényel), addig a young adult alkotások 50.000 és 75.000 szó között mozognak (a fantasy itt is kivételt képez) LAMBA, *i. m.*

⁸¹ Vö. Emma WHITFORD, Jennifer VINEYARD, *The Five: The Young-Adult Bubble*, NYMag, 2013. október 6. <http://nymag.com/arts/books/features/young-adult-novels-2013-10/> (Letöltés ideje: 2018. október 30.)

⁸² Többek között megemlíthető Joyce Carol Oates, Sherman Alexie, Cassandra Clare és Markus Zusak. Bővebben lásd Angelina BENEDETTI, *Not Just for Teens*, Library Journal, 2011. június 15, 40–43.

⁸³ Julie NAUGHTON, *New Adult Matures*, Publishers Weekly, 2014. július 14., 20.

⁸⁴ Erika L. JAMES, *The Fifty Shades trilogy*, New York, Vintage Books, 2011–2012. *A Szürke ötven árnyalata* eredetileg egy, az *Alkonyaton* alapuló fanfiction volt, amely a FanFiction.net-en jelent meg. E. L. James ekkoriban még a *Master of the Universe* címet adta erotikus történetének, majd később a szereplők nevét, bizonyos elemeket, valamint a címet megváltoztatva jelent meg az első könyv, ezzel párhuzamosan pedig a fanfiction-ök eltűntek a világhálóról. Lásd Jason BOOG, *The Lost History of Fifty Shades of Grey*, GalleyCat, 2012. november 21. http://www.mediabistro.com/galleycat/fifty-shades-of-grey-wayback-machine_b49124 (Letöltés ideje: 2018. május 15.)

Összegzés

A young adult irodalom az 1960-as évek óta hol kevésbé, hol hangsúlyosabban, ámde kétségkívül jelen van az irodalmi életben, és vele együtt a populáris kultúra palettáján. A 2000-es évektől kezdődően a YA a mozivásznakat is meghódította, legfőképpen J. K. Rowling *Harry Potter*-univerzumának köszönhetően. „A kis túlélő” utáni *Alkonyat*, majd *Az éhezők viadala* sikerét követő számos disztópikus adaptáció bukását látva manapság sokan már egyenesen temetik a YA-jelenséget. Nem szabad elfeledni ugyanakkor, hogy a filmpiacra jóval kevesebb alkotás érkezik, mint amennyivel a könyvkiadók kínálatában találkozni. A könyvpiac eladási számai pedig azt bizonyítják, hogy jól megírt ifjúsági történetekre a Facebook és az Instagram korában is igény mutatkozik a fiatalság részéről. A realista vonalba tartozó regények közelmúltban kezdődött megfilmesítése (*Kszi, Simon; A gyűlölet, amit adtál* stb.) a moziiparnak is új lendületet adhat, de az olyan sikerek, mint a *Ready Player One*, azt jelzik, hogy a science fiction és a fantasy területén is van még keresnivalója a young adultnak. Nem is beszélve arról, hogy a YA tévésorozatok (párhuzamosan a sorozatok általánosságban vett népszerűségének növekedésével) rengeteg követővel rendelkeznek, beleértve a streamingszolgáltatók olyan saját gyártású műsorait, mint amilyen a Netflixen futó *13 okom volt*. A YA sokszínűségéből adódóan mindig is képes volt megújulni és idomulni a fogyasztói igényekhez, okkal feltételezhetjük hát, hogy ez a jövőben sem lesz másképp.

TORBÓ ANNAMÁRIA

tudományos segédmunkatárs,

PTE BTK Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

torbo.annamaria@gmail.com

Outsiders, Wizards and Dystopias

From the Roots of Young Adult to Contemporary Pop Culture

Abstract: Young adult (YA) is a determinative contemporary pop culture term, mostly known from the movie industry. However, it is originally a literary category that emerged in the 1960s. In the first section of the study I argue for an age-framework for “teenager”, as a distinctive age group. Then I introduce the antecedents and bestsellers of YA from the very first books (*The Outsiders, The Contender*) through the first golden age (*Are You There God, It’s Me Margarete, Chocolate War*) to the current flourishing, while using the best-known novel adaptations from the screen of the cinema and television. Besides the biggest fantasy and science fiction blockbusters (*Harry Potter, Twilight, The Hunger Games*) the study covers realistic YA media texts (*The Fault in Our Stars, The Hate U Give, 13 Reasons Why*) as well. The most successful

Hungarian authors and titles are also introduced. In my study one of the research questions I try to answer is what genres do these texts use and what are the main narrative and thematic characteristics of YA? Finally, I also try to give an answer for the question whether the future of YA is doomed or not.

Keywords: young adult fiction, teenagers, novels, movie and TV adaptations, genres